

Una platja

LLIBRES / POESIA / 15 GENER, 2019

Hi ha una platja gairebé deserta a l'illa de Lesbos, Podaràs, des d'on es pot veure, en dies clars, a la llunyania, la silueta de l'illa de Quíos retallada sobre el mar. Lesbos és l'illa de Safo, la més gran poeta de la Grècia arcaica juntament amb Homer, nascut a l'illa que estem veient des de la platja. Homer és el cec de Quíos. El poeta que mai no va existir, però que va donar al poble grec dues de les seves aportacions més grans a la literatura universal: la *Ilíada* i l'*Odissea*. La primera té lloc enmig d'una guerra ferotge on el millor dels guerrers de Grècia, Aquil·les, s'enrabia amb el seu líder a causa d'una concubina: per salvar el seu honor, l'orgullós Aquil·les renuncia a la batalla i el seu bàndol cau en desgràcia. La segona té lloc més tard, quan la guerra ja ha acabat. Ulisses comparteix el llit amb una nimfa que el té presoner, i reemprendrà el seu viatge de tornada a casa, Ítaca, després d'haver patit ja moltes més desgràcies, que ens explicarà ell mateix.

Aquest és un bon lloc per retirar-se. Demanar un cafè frappé i estirar-se amb un bon llibre, fer-se ara un bany, tot sol, tot nu: no hi ha ni una ànima. Els clàssics són així: una platja deserta. Perquè no hi ha ningú. I increïblement bella. Tant, que alguns us voldrien amagar el secret, quedar-se'l per a ells. O potser, senzillament, no us saben indicar bé. Els mapes han envellit. Podaràs... on queda Podaràs? Em sembla que a prop d'Eressós, però si no tens cotxe... Has d'anar al poble i baixar al pendent, llavors la carretera es bifurca, i aquí... Ja estem perduts. D'altres, en canvi, ens sabran donar les indicacions justes. Per portar-nos a la majoria de clàssics, aquests guies són els traductors. Més encertats, més inconcrets, fidels al mapa, atabalats, ens refiem dels camins que trien i converteixen la nostra lectura en un viatge determinat, plaent o no tant.

La majoria de clàssics són com aquesta platja: un lloc on estem sols, però hi estem a gust. És un bon lloc per agafar la *Ilíada* i rellegir-hi l'episodi de l'ambaixada a Aquil·les, quan els grecs li fan tot de regals i promeses perquè torni a la batalla —però ell no tornarà. La traducció castellana en prosa de Lluís Segalà és sempre una bona tria: la seva traducció catalana, començada, va ser estroncada fatalment pels bombardejos de la Guerra Civil. No hi ha cap *Ilíada* en català comparable a l'*Odissea* de Riba; la *Ilíada* de Miquel Peix, amb la seva traducció per a l'Editorial Alpha, s'hi acostava, però resulta arcaica en l'estil i en la llengua sense tenir, en canvi, el sentit poètic de Riba; la de Manuel Balasch intenta imitar Riba, però no arriba a Peix —ni en majúscula, ni en minúscula. Així que haurem d'esperar que surti —i tot ho indica— la versió catalana que tots estem esperant, per quedar en pau amb el guerrer de peus àgils.

En el paràgraf anterior hi ha un supòsit que a pocs haurà estranyat: la millor traducció de

L'*Odissea* és la de Carles Riba, concretament la segona traducció, de 1948. La lloava Joan Solà, que hi veia un prodigi de la llengua catalana, i Joan Ferraté la titllava directament de l'obra major del català modern. Aquesta *Odissea* sorprèn entre d'altres coses per la seva literalitat. Sense forçar la llengua, només amb enginy i una versatilitat comparables a Ulisses, Riba aconsegueix una fidelitat total al sentit sense renunciar al tret compositiu fonamental d'Homer, el ritme de l'hexàmetre dactílic. Riba gairebé mai no ha de canviar l'ordre de les paraules en grec, per fer uns versos que tinguin tot el contingut i tota la força de l'original. Aquesta literalitat crea una tensió que juga amb la sonsònia de l'hexàmetre, que Riba, amb un petit engany, converteix en anapèstic. El dàctil català implica començar amb una síl·laba tònica i fer-la seguir de dues àtones, la llarga i les dues breus del vers grec. Però en català fem més anapestos. I així sona més natural. Perquè no diguin, Riba comença sempre amb síl·laba tònica o —aquí ve l'engany, o l'astúcia— un monosíl·lab: primera síl·laba, aquesta, que el lector més rigorós haurà d'accentuar dintre el seu cap —per exemple: «i llavors de sobre ells es fongué la divina calitja»— quan, de fet, tot el portarà a fer tònica la tercera síl·laba, convertint així l'hexàmetre llegit, a la pràctica, en un pentàmetre anapèstic en català. Cosa no només justificada, sinó encertada. En la inflexibilitat és on han naufragat fins ara els traductors de la *Iliada*. L'hexàmetre pot ser, i de fet ja era, flexible: queda molt lluny de la mètrica sil·làbica, aquesta eina poètica diguem que una mica negligida avui dia a casa nostra.

Potser és per això que no em convenç la Divina Comèdia de Joan Francesc Mira. Els decasíl·labs de Dante, traduïts, van per on volen, i els mèrits de la traducció són en una altra banda; si es vol, en la literalitat, que Sagarra abans havia llençat per la borda, entre el rem i la vela. La seva *Odissea*, en canvi, és tota una altra cosa, i en gran part, gràcies al caràcter més flexible dels hexàmetres. L'ambició de Mira no era poca: traduir les tres obres fonamentals de la literatura occidental. I així ho va fer, només amb dues llengües: el grec clàssic i l'italià. A les dues traduccions citades hi hem d'afegir els Evangelis i un parell de llibres més del Nou Testament: una traducció també literal, sense els sentits fossilitzats per la lectura de l'església, on els àngels són el que realment eren en grec, missatgers.

L'*Odissea* de Mira va ser publicada el 2011 i ràpidament va ser comparada amb la de Riba. Ni el traductor ni la crítica van voler confrontar-la amb l'altra: és considerada una traducció complementària, que ve després i que no intenta suplantar la seva antecessora. Però ha arribat el moment de reconèixer que l'*Odissea* de Riba és ja l'*Odissea* emèrita. L'*Odissea* que ha fet un pas al costat. Molts en diran l'*Odissea* legítima. El cas és que molta gent no podia acostar-se a menys d'un metre de l'*Odissea* ribiana sense agafar el diccionari. Que el text grec és ple de dificultats per al lector novell, entre d'altres coses, perquè alludeix un món ja perdut, amb mites que hem oblidat i noms que no ens remetent a res. Tot això és el que intentava salvar Mira, amb totes les estratagemes possibles. I el seu cavall de Troia per conquerir els lectors no són les notes explicatives ni els breus resums al començament de cada cant —això sembla més aviat solucionar el problema de manera fàcil— sinó la combinació de la música original amb una tria ben conscient per un to accessible, amb el lèxic comú i amb una sintaxi planera. No és considerada l'*Odissea* la primera novel·la? Doncs bé: Mira l'ha traduïda com a tal. Però no l'ha traduïda en prosa: el joc amb els encavalcaments, per exemple, crea la tensió suficient perquè ens adonem que estem llegint poesia, més enllà, com és obvi, de la presència constant del ritme. Per dir-ho d'una altra manera, si haguéssim de recitar l'*Odissea* en una plaça d'un poble de Catalunya, la nostra tria es decantaria automàticament per la versió de Mira. Això no vol dir que, com deia Joan Ferraté, Mira hagi convertit l'*Odissea* en un còmic. Només cal que el lector comenci la lectura de les dues versions. De Riba, l'enamorarà la pura poesia; de Mira, la facilitat amb què un pot submergir-se en una història explicada i repetida durant centenars d'anys, i que es manté encara fresca, com sortida de la boca d'un rapsode. Potser Riba guardava més gelosament aquesta platja, com un secret a veus, i Mira és el responsable —tant de bo— que la platja se'ns comenci a omplir de para-sols i pilotes inflables de Nivea. Potser, senzillament, els clàssics sempre saben trobar una nova veu per tornar a emergir amb la mateixa força amb què van néixer. Com Riba afirma al pròleg de la seva traducció, quan diu dels traductors que «ja abans de donar cap a la noble tasca, hauran constatat melangiosament que llur traducció, que tota traducció, és sempre per força provisional.» D'Homer, en quedarà sempre la seva profunda humanitat. Sort d'aquests guies que ens saben portar a la platja més bonica, al moment indicat, abans que es pongui el sol i el mar es torni del color del vi.

Com tothom sap, Lesbos és també l'illa on els esdeveniments de la guerra de Síria han confinat milers de persones en condicions infrahumanes al campament de Moria. Seria una banalitat dir que aquesta gent viu una Odissea: viu un autèntic calvari que, de moment, no sembla que hagi de tenir final. Quines històries explicarà aquesta gent sobre Europa i sobre Grècia, un lloc que, en època d'Homer, era obert als estrangers, i que feia gala d'una hospitalitat impecable amb els nousvinguts, convidant-los a menjar i a dormir abans d'explicar-los qui eren i d'on venien? Si oblidem la profunda humanitat de l'*Odissea* a què ara alludíem, si no ens podem comparar amb allò que de bo ens ensenya Homer, és probable que ens enfonsem encara una mica més en la barbàrie cap a la qual sembla que ens anem precipitant. Per això cal no oblidar el gest dels feacis amb Ulisses, que van costejar el tram final de la seva tornada a Ítaca, quan ja era a tocar del seu destí final.

ETIQUETES: CARLES RIBA GRÈCIA HOMER ILÍADA JOAN F. MIRA JOSEP MARIA DE SAGARRA LA DIVINA COMÈDIA LESBOS
ODISSEA TRADUCCIÓ

ADRIÀ TARGA | ÚLTIMES PUBLICACIONS

(Tarragona, 1987). És llicenciat en Filologia Clàssica i treballa a l'educació secundària. Ha publicat els llibres de poemes *L'exili de Constanca* (Cossetània, 2008), *Boques en calma* (Edicions 62, 2010; Premi Gabriel Ferrater de Sant Cugat), *Ícar* (Edicions Poncianes, 2015) i la plaquette *Liorna* (Els papers discolors, 2015). També ha traduït del gallec *Celebració* de Gonzalo Hermo (Godall, 2016) i té poemes publicats a *Amors sense casa* (Angle, 2018), antologia LGBTQ de la poesia catalana.

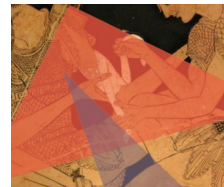
Articles relacionats

«Crist Vivent». Kierkegaard i la poesia de tema religiós de Josep Junyent. Tres apunts ràpids

Quan el llegir fa perdre l'escriure

Homer per a uns felicos molts

Llibres
Cultura
Nosaltres
Contacte

© LA LECTORA
hola@lalectora.cat

Política de privacitat
Copyleft

